

Grænseland - en national grundfortælling

Grænselandskursus i anledning af 100-året for Genforeningen
I samarbejde med Grænseforeningen.

19. maj - 25. maj 2020

*mangen eg er for uvejret segnet,
men endda er vi frejdige i hu;
viger ej ud af spor,
for vi kender det ord:*

Det har slet ingen hast for den, som tror!

J. Ottesen, 1890. Højskolesangbogen nr. 497.

*Det lyder som et eventyr,
et sagn fra gamle dage:
en røvet datter dybt begrædt
er kommet frelst tilbage!*

Henrik Pontoppidan, 1918, Højskolesangbogen nr. 499.

En grundfortælling er en historie, der ligger til grund for den måde, hvorpå vi ser og forstår os selv. Den springer ud af en erfaring, der opstår, når en forventning, et ønske, en drøm bliver opfyldt - eller ikke bliver det.

Sønderjyllands historie rummer flere nationale grundfortællinger. En af de væsentligste er den om Genforeningen i 1920, hvor en drøm gik i opfyldelse.

Den nationale grundfortælling

Efter 1920 opstod et større behov for at definere, hvad dansk kultur er. Grundtvig, højskolebevægelse, den nationale sag om Sønderjylland og statsdannelsen smeltede sammen. Der opstod en stigende interesse for det fælles danske og det nationale fællesskab. Genforeningen har således haft stor indvirkning på Danmark som kulturnation.

Sindelagsgrænsen

Den 10. februar 1920 bestemte befolkningen fra Ejderen i syd til Kongeåen i nord med deres stemmeseddel, hvilken nation de ønskede at tilhøre. Det slesvigske område, som Danmark tabte i 1864-krigen, blev ved en folkeafstemning delt i et dansk og et tysk område. Herved fik vi sindelagsgrænsen ved Kruså. Nordslesvig - som vi i dag kalder Sønderjylland - blev igen dansk. Grænsedragningen efterlod et dansk mindretal i Sydslesvig og et tysk mindretal i Nordslesvig.

Mellem to mærkedage

Den 10. juli 1920 red kong Christian den Tiende over den gamle grænse ved Frederikshøj og fortsatte ned til den nye grænse ved Kruså. Den 11. juli afholdt man på Dybbøl Banke

den officielle genforeningsfest med over 50.000 deltagere.

Mellem disse to mærkedage afholder vi på Rødding Højskole jubilæumskurset Grænseland. Vi markerer 100-året for Genforeningen med et festfyrværkeri af foredrag, der både fortæller historien og aktualiserer den, krydret med ekskursioner nord og syd for grænsen.

Grænseforeningen

Kurset afvikles i samarbejde med Grænseforeningen - og det er 13. år i træk, vi sammen arrangerer grænselandskursus på Rødding Højskole. I år markerer vi også Grænseforeningens 100-års jubilæum. Foreningen opstod i 1920 for at styrke danskheden blandt de dansksindede, der blev ladt tilbage i Sydslesvig. Foreningen indtager en betydelig plads i Danmarkshistorien som en af Danmarks største og mest indflydelsesrige græsrodsorganisationer, der en overgang havde 250.000 medlemmer. Vi får besøg af historikeren Axel Johnsen, der har skrevet Grænseforeningens historie. Hans foredrag følges op af en debat om Grænseforeningen og mindretallet, når vi besøger Flensborg. Har foreningen ikke sejret sig ihjel? Og kan mindretallet ikke nu efter 100 år klare sig selv?

Folkemødet i Ribe - slå to fluer med ét smæk!

Fra den 21. - 24. maj markerer Ribe 100-året for Genforeningen med et stort anlagt Folkemøde med foredrag, debat og kulturelle arrangementer. Som deltager på kurset bliver du en del af folkemødet, da vi flere gange kører dertil. Se mere på www.folkemødeiribe.dk.

Dansk-tysk venskabsår

Et dansk-tysk kulturelt venskabsår er meget vel placeret i 100-året for Genforeningen. I grænselandet er det dansk-tyske forhold gået fra et 'mod hinanden' til et "med hinanden" til et 'for hinanden'. I dag er Danmark og Tyskland både gode naboer og tætte partnere - politisk, historisk, økonomisk og kulturelt. Dette stærke fællesskab og nødvendigheden af et grænseoverskridende samarbejde belyses blandt andre af Margrethe Vestager, der nu er ledende næstformand for Europa-Kommissionen.

Nationalstaten udfordret

Genforeningen var med til at bevidstgøre nationalstaten Danmark. Men tiden i dag er en anden. Vi har derfor afsat en dag til at høre om de udfordringer, nationalstaten står overfor. Forfatterne og debattørerne Hans Hauge og Michael Böss ser på nationalstaten med nationalkonservative briller. Juraprofessor Thomas Gammeltoft-Hansen ser på de forandringer, migrationen påfører nationalstaten, og klimaforsker Sebastian Mernild kortlægger de udfordringer, klimakrisen stiller os overfor.

Udflugter

Et grænselandskursus på Rødding Højskole rummer altid ture i grænselandet. Vi skal en eftermiddag besøge Bennetgaard, Kongeåen og Skibelund Krat. Vi skal to gange til Ribe i forbindelse med Folkemødet. En hel dag tager vi til Flensborg. Den sidste eftermiddag på kurset er der dækket op til sønderjysk kaffebord i Sdr. Hygum forsamlingshus.

Kulturelle indslag

Du kan glæde dig til en aften, hvor Sønderjysk Figurteater opfører stykket "Julia og Rasmus" - en kærlighedshistorie, der må holdes hemmelig, fordi hun er tysk, og han er

dansk. Der er også en stor aften i vente, når den 28-årige sønderjysk sanger og sangskriver Rikke Mølbæk Thomsen giver koncert på sønderjysk.

*Danmark, i dag
brydes grænser ned
mod et Europa i fred.
Grænser du ikke kan standse ved.
Hele din jord er med.
Denne levende jord,
hvor syd, vest, øst og nord
er tæt på hinanden!*

Søren Eppler, 1990. Højskolesangbogen nr. 382.

***Vi byder velkommen til en indholdsmættet jubilæumsuge
på Rødding Højskole
Mads Rykind-Eriksen, forstander.***

Tilmelding

Pris: 4.950 kr. på dobbeltværelse uden bad (tillæg 1.200 kr. for enkeltværelse). 5.450 kr. på dobbeltværelse med bad. Tilmelding via vores hjemmeside: www.rhskole.dk (under KORTE KURSER) eller til kontoret på tlf. 7484 2284.

Medvirkende

- Knud-Erik Therkelsen, generalsekretær i Grænseforeningen.
- Hans Hauge, dr.phil. og lektor emeritus i nordisk sprog og litteratur ved Aarhus Universitet, forfatter og samfundsdebattør.
- Sønderjysk Figurteater, dukketeatergruppe fra Haderslev stiftet i 2010.
- Friis Arne Petersen, cand.polit., dansk diplomat, der siden 2015 har været Danmarks ambassadør i Berlin.
- Niels Arne Sørensen, professor i moderne historie ved Syddansk Universitet, forfatter bl.a. til bogen "Den store krig".
- Margrethe Vestager, cand.polit., flere ministerposter 1998-2014, folketingsmedlem 2001-2014, formand for Radikale Venstre 2007-2014, herefter EU-kommissær og fra 2019 ledende næstformand for Europa-Kommissionen.
- Axel Johnsen, historiker og afdelingsleder ved Museum Sønderjylland. Forfatter til bogen "Grænsen, magten og folket" om Grænseforeningens historie.
- Gitte Hougaard Werner, lærer og leder af Vestermølle Danske Skole. Siden 2013 næstformand for Sydslesvigsk Forening, SSF, og fra 2019 formand.

- Rikke Mølbæk Thomsen, sønderjysk sanger og sangskriver. Fik i 2019 Modersmål-Prisen for sit album "Omve'n hjemve" for at holde fast i og udbrede den sønderjyske dialekt.
- Thomas Gammeltoft-Hansen, professor i migration og flygtningeret ved Juridisk Fakultet, Københavns Universitet og tidligere medlem af Flygtningenævnet.
- Sebastian Mernild, en af verdens førende klimaforskere og medforfatter til FN's klimapanelers rapport 2018. Siden 2016 professor og leder af Nansen Centeret i Bergen. Modtog Rosenkjærprisen i 2018.
- Michael Böss, dr.phil., historiker, kommentator og foredragsholder. Forfatter til en lang række bøger, bl.a. "Nationalitet (2019).
- Harro Hallmann er kommunikationschef for Bund Deutscher Nordschleswiger, det tyske mindretals hovedorganisation. Han er født og opvokset i Haderslev og har læst statskundskab i Aarhus og Berlin.
- Jørgen Kühl, ph.d. i historie, mindretalsforsker og rektor ved A.P. Møller Skolen i Slesvig.
- Jens Andresen, formand for Grænseforeningen
- Mette Geil, præst i Rødding Frimenighed, cand.theol.
- Jørn Buch er historiker, forfatter og foredragsholder.

Kursusleder

Mads Rykind-Eriksen, forstander for Rødding Højskole, cand.mag. i historie og filosofi.

Kursusprogram

Tirsdag 19. maj

Kl. 15.00-16.30: Ankomst og indkvartering.

Kl. 16.30: Velkomst og introduktion til uge v/ Mads Rykind-Eriksen.

Kl. 19.30-21.00 "Uden Grænseforeningen havde der ikke været noget dansk mindretal" v/ historiker og afdelingschef ved Museum Sønderjylland Axel Johnsen.

100-året for Genforeningen er også 100-året for oprettelsen af Grænseforeningen. Axel Johnson er forfatter til storværket "Grænsen, folket og magten" på 400 sider om Grænseforeningens historie. i foredraget kortlægger han Grænseforeningens fascinerende og vigtige plads i Danmarkshistorien som en af nationens største og mest betydende græsrodsorganisationer. En fortælling om udviklingen i danskernes forhold til grænsespørgsmålet og om forholdet til Sydslesvigs mindretal både dengang og i dag.

Onsdag 20. maj

Kl. 9.00: "Stenen slår smut". Morgensang v/ Knud-Erik Therkelsen.

Kl. 9.45-12.00: "En røvet datter, dybt begrædt, er kommet frelst tilbage". Genforeningen 2020 v/ Jørn Buch.

Den største stund. Den bedste gave. Eller som Henrik Pontoppidan digtede: "Det lyder som et eventyr, et sagn fra gamle dage, en røvet datter, dybt begrædt, er kommet frelst tilbage". Ordene og sangene var mange, og euforien stor ved Genforeningen i 1920. 56 år efter det forsmædelige nederlag i 1864 var det slut med at vente og længes. Sønderjylland

kom igen hjem til Danmark. Og som det bedste havde sønderjyderne selv valgt, om de skulle høre til Danmark eller Tyskland. Folkenes selvbestemmelsesret og magt lå i tidsånden, og sønderjyderne kunne fejre, at de igen fik dansk konge, og at de nu var en del af en dansk nationalstat. Så måtte de leve med, at hertugdømmet Slesvig blev delt over på midten, og at den nye grænse skabte mindretal på begge sider. Historiker Jørn Buch vil berette om historien op til den skelsættende afstemning og om de følger, den fik.

Åstedsberetninger om Genforeningen. Udflugt til Bennetgaard, Frihedsbroen, Kongeåen og Skibelund Krat

Kl. 13.00-17.00: I landsbyen Københoved lidt syd for Kongeåen ligger Bennetgaard. Under Fremmedherredømmet fra 1864-1920 blev Bennetgaards stuer brugt som samlingssted for de dansksindede. Vi hører fortællingen om stedet.

Efter kaffen fortsætter vi til Frihedsbroen, der fører over Kongeåen. Åen udgjorde fra 1864 - 1920 grænsen mellem Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig. Broen, der er malet i rød-hvide farver, fører os hen til huset "Frihed", som den danske storbonde Hans Diderik Kloppenborg-Skrumsager fra Københoved byggede i 1870 for ved højtider og andre mærkedage at kunne tage over åen til Danmark og flage med Dannebrog.

Fra Frihedsbroen går vi én kilometer til Skibelund Krat. Stedet blev i 1865 efter tabet af Sønderjylland anlagt som national møde- og festplads. I dag er det en monumentpark med mindesmærker for danske personligheder bl.a. Ludvig Schrøder, Poul la Cour og Hans Diderik Kloppenborg-Skrumsager - i alt 22 mindsten. Monumentparken er et erindringssted til minde om den årelange indsats for at få Sønderjylland tilbage.

Turleder: Mads Rykind-Eriksen.

Kl. 19.30-21.00: "Julia og Rasmus" v/ Sønderjysk Figurteater.

Handlingen udspiller sig i Haderslev 1918-1921. Julie og Rasmus møder hinanden lige da Første Verdenskrig er brudt ud. Men hun er tysk, og han er dansk, så deres kærlighed må være hemmelig. Begges fædre har været indrullet i regiment 84, som sendes til Vestfronten i 1914. Teaterstykket er en kærlighedshistorie taget ud af den sønderjyske virkelighed i årene op til Genforeningen. Undervejs berøres temaer som folkenes selvbestemmelsesret, det gode naboskab og ikke mindst striden om grænsedragningen.

Torsdag 21. maj

9.00: Morgensang i Rødding Frimenighedskirke, hvor vi ser kirken og hører den gribende historie om præsteparret, der mistede to sønner under Første Verdenskrig. V/ frimenighedspræst Mette Geil.

9.40-11.30: "100-året for Genforeningen. Hvad er det vi fejrer?" v/ Knud-Erik Therkelsen. Hvorfor skal vi overhovedet beskæftige os med begivenhederne for 100 år siden? Hvad er relevansen i dag? Foredraget vinkler historiefortællingen respektfuldt, men på en måde, så begivenhederne dengang sættes i sammenhæng med nutidens udfordringer. Hvor peger grænsedragningen i 1920 hen i nutid og fremtid, hvor grænsebegreb, grænseland og identitet er under forandring. Foredraget er en personlig fortælling, der stiller nye spørgsmål til historien for at få nye svar og dermed nye perspektiver.

Udflugt til Ribe. Kammerslusen og domkirken. To foredrag

Kl. 13.30-21.30: Denne eftermiddag flytter vi højskolen til Ribe. Lige her, hvor den flade Ribe Marsk forbinder Nationalpark Vadehavet med Nordens ældste by, Ribe, ligger Kammerslusen. Her starter vi turen. Vi drikker kaffe i det smukke naturreservat og hører historien om diger og digebrud, katastrofer og tragedier. Fra slusen kører vi de få kilometer til Ribe, Danmarks ældste by, hvor vi efter en byvandring ender i domkirken med den lange historie og Carl Henning Pedersens omdiskuterede udsmykning.

Kl. 16.15-17.30: "Genforeningens betydning for Danmark. Identitet og erindringskultur" v/ professor i historie Niels Arne Sørensen.

Afstemningsdagen 10. februar 1920 og Genforeningen er ofte blevet fortalt som en af Danmarks lykkeligste dage. Det er der gode grunde til. Men Genforeningen som drøm, som levet liv, som udenrigspolitik og som glemsel er en historie, der skal fortælles i både dur og mol. Det er værd at huske - også i et national jubelår.

Kl. 18.00: Aftensmad i Ribe.

Kl. 19.00-20.30: "Et lille land i en stor verden" v/ Margrethe Vestager.

Danmark kan ikke længere være et puslingeland, der hygger sig i smug. Flygtninge fra krigszoner og tragiske borgerkrige. En folkevandring af emigranter fra fattige lande. Klimakrisen. Presset på Europas grænser udfordrer det internationale samarbejde og Danmarks velfærd i et hidtil uset omfang. Det er en udfordring, som Danmark ikke står alene med, og som vi heller ikke kan løse alene. I genforeningsåret, hvor vi fejrer grænsen, er det grænseoverskridende samarbejde mere nødvendigt end nogensinde.

21.30: Hjemkomst og aftenkaffe.

Fredag 22. maj - St. Bededag

Heldagstur til Dybbøl, Broager, Rinkenæs og Flensborg. Grænseforeningens historie og grænselandets fremtid

Kl. 7.15: Morgenmad.

Kl. 8.00-18.30: Vi kører tværs gennem Sønderjylland til Dybbøl, hvor vi besøger Kongeskansen og hører historien om Genforeningen og Genforeningsfesten den 11. juli 1920. Fra Dybbøl går turen til Broager med det store mindesmærke for de faldne i Første Verdenskrig, og vi hører historien om de store tab, som Genforeningen må ses i skæret af. Fra Broager kører vi gennem til Rinkenæs til Rønshoved Højskole, hvor vi spiser frokost om hører om højskolens opståen i 1920 i kampen for danskheden. Fra Rønshoved går turen videre til Flensborg.

Kl. 13.30-15.30: Kaffe og debat på Flensborg Hus: "Har Grænseforeningen en fremtid? Kan mindretallet ikke efter 100 år klare sig alene?" Debat mellem formand for Grænseforeningen Jens Andresen og formand for Sydslesvigsk Forening, SSF, Gitte Hougaard Werner.

Herefter kan man vælge mellem en bytur på egen hånd eller aflægge et besøg hos Istedløven, som i 2012 kom tilbage til sin oprindelige plads på Flensborg gamle kirkegård. Mads Rykind-Eriksen fortæller løvens forunderlige historie.

18.30: Hjemkomst og aftensmad.

Kl. 20.00-21.30: "Omve'n hjemve". Koncert med Rikke Mølbæk Thomsen.

28-årige Rikke Mølbæk Thomsen er et ny talent på den danske musikscene. I 2019 fik den sønderjyske sanger og sangskriver Modersmål-Prisen for sin indsats for den sønderjyske dialekt. Rikke Mølbæk Thomsen er opvokset i Blans ved Sønderborg og siger: "Før i tiden var dialekt og dét med at komme fra Udkantsdanmark ikke noget, man viftede med. Omvendt så tror jeg nu, at det giver mig en særegenhed, og at det er blevet lidt cool at komme et helt specielt sted fra, at have en dialekt og være meget bevidst om, hvad man er rundet af".

Lørdag 23. maj

Genforeningen var med til at skabe nationalstaten og fædrelandsfølelsen. Men tiden i dag er en anden. Vi sætter en dag af til at høre om de udfordringer, nationalstaten står overfor

Kl. 9.00: "Danser findes i mange modeller, og stadig kommer der nye til". Morgensang v/ Mads Rykind-Eriksen.

Kl. 9.30-11.30: "Det dansk-tyske værdifællesskab" v/ Danmarks ambassadør i Berlin Friis Arne Petersen.

Den regelbaserede internationale orden er under pres med Brexit og Trumps "American First" og et voksende spænd mellem nationale politiske landskaber. Globaliseringen har gjort verden til et rigere og tryggere sted at leve, men den har også skabt stigende utryghed blandt store samfundsgrupper. Udviklingen gør, at Danmark og Tyskland mere end nogensinde må holde sammen i forsvaret for mere internationalt samarbejde, europæisk sammenhængskraft og fælles demokratiske kerneværdier. 100-året for Genforeningen finder sted samme år, som der afvikles dansk-tysk venskabsår.

Kl. 11.30: Frokost.

12.15: Busafgang til Folkemødet i Ribe, hvor man kan deltage i tre foredrag, der alle kredser om nationalstatens udfordringer. Man kan høre dem alle tre eller evt. springe et af dem over.

Kl. 13.00-13.45: "Er danskerne stadig et folk - eller hvordan skal de blive det?" v/ dr.phil., historiker, forfatter og debattør Michael Böss.

Konteksten for genforeningsjubilæet er en anden end ved Genforeningen i 1920. Det danske samfunds befolkningssammensætning er i dag en anden. Betyder det, at vi må opgive tanken om det danske folk, og at Danmark ikke er en nationalstat? Skal vi vænne os til at se folket - hvis dette begreb stadig gælder - som et rent politisk fællesskab? Har fælles nationalitet og forestillinger stadig relevans i den moderne stat og det globaliserede samfund.

Kl. 14.15-15.30: "Grænsen har skabt Danmark" v/ Hans Hauge.

Uden grænser ville der ikke være genforening. Og uden nationalisme ville der ikke være grænser. Den norske forfatter Sigrid Undset (1882-1949), der var levende optaget af forholdene i det danske grænseland, sagde: "Grænsen har skabt Danmark", og hun kaldte sydgrænsen for en åndsgrænse. Sønderjylland adskilte to forskellige "åndstyper". Eller

kulturer, som vi siger i dag. Hans Hauge tager afsæt i Sigrid Undset, og mener, at grænsen beskytter er nationalstaten som statsform, der hviler på to ben: folk og fjende. Når grænsen forsvinder, forsvinder fjenden og dermed folket.

Kl. 16.15-17.30: "Klimakrisen som udfordring til nationalstaten" v/ Sebastian Mernild. Klimaet er et nationalt og globalt anliggende. Vi når ikke de globale klimamål, hvis vi ikke har nationerne med. Inklusive Danmark. Et dansk perspektiv på de globale klimaforandringer omfatter i høj grad Arktis, for hvad der sker regionalt i Arktis får stor global betydning. Derfor spiller Danmark/Grønland en vigtig rolle for klimaforandringerne og de afledte effekter. Foredraget vil gøre en klimarejse i tid og rum og kortlægge, vise og debattere klodens forandringer.

Kl. 18.30: Hjemme på højskolen igen til aftensmad.

kl. 20.00-21.00 "Vort modersmål er dejligt". Sangtime om sprog og identitet v/ Mads Rykind-Eriksen.

Søndag 24. maj

Kl. 9.00: "Højskolen og Genforeningen". Morgensang v/ Mads Rykind-Eriksen.

Kl. 9.40-12.00: "Det tyske mindretal – historie og aktuelle udfordringer" v/ Harro Hallmann. Folkeafstemningen og grænseflytningen i 1920 resulterede også i dannelsen af de to nationale mindretal. Harro Hallmann ser på grænselandets og det tyske mindretals historie. Derudover vendes aktuelle udfordringer, herunder mindretallets politiske repræsentation, sprogpoltiske krav og forsøget på at blive anerkendt som UNESCO immateriel kulturarv.

En eftermiddag om det sønderjyske kaffebord i ord og kalorier

Kl. 14.00-16.30: I 100-året for Genforeningen hører det simpelthen med til en højskoleuge som denne, at vi tager til Sønder Hygum forsamlingshus 5 km fra Rødding. Forsamlingshuset blev bygget i 1907 som samlingssted for de dansksindede sønderjyder. Her kunne de få lov til at være i fred for de tyske myndigheder; men spiritusbevilling kunne de ikke få. I stedet skabte de det sønderjyske kaffebord og Den Blaa Sangbog. Mads Rykind-Eriksen fortæller historien om sønderjydernes eminente kagetradition, og naturligvis får vi smagsprøver. Vi får introduceret og synger de sange, som var en del af den sønderjyske kamp.

Kl. 19.00: Afslutningsmiddag med sang og for- tælling.
Mulighed for aftentur mens solen går ned i vest. Derefter ostebord.

Mandag den 25. maj

Kl. 9.00: "Gå da frit enhver til sit". Morgensang v/ Mads Rykind-Eriksen.
Derefter afrejse.

Alle dage, hvis ikke andet er nævnt, er der morgenmad kl. 8, frokost kl. 12, aftensmad kl. 18 og aftenkaffe kl. 21.